

Príspevok Albína Bagina do teórie literárnej komunikácie alebo Čitateľský aspekt z hľadiska literárnej kritiky

MÁRIA VALENTOVÁ, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, Filozofická fakulta UKF, Nitra

V decembri 1989, takmer osem rokov od chvíle, čo zákerná choroba ukončila životnú púť Albína Bagina (1939 – 1982), sa vtedajšia redakcia *Slovenských pohľadov* obrátila na niekoľkých jeho spolupracovníkov a priateľov s otázkou „aký bol a aký bol býval“ tento popredný slovenský kritik, historik a vysokoškolský učiteľ literatúry, keby sa bol dožil päťdesiatich rokov. Nik z oslovených, medzi ktorými boli F. Miko, J. Lenčo, J. Buzássy, I. Vaško, S. Rakús, J. Štrasser a J. Zambor, sa však neodvážil špekulovať o tom, čo by bolo, keby..., všetci radšej spomínali na to, čo bolo, čo spolupracou a priateľstvom s A. Baginom získali... F. Miko podal napríklad správu o jeho príchode na východné Slovensko. Začiatkom šesťdesiatych rokov, krátko po ukončení vysokej školy, prišiel – podľa Mika – Bagin do Košíc „už hotový, v literatúre prítomný od začiatku. Vedel – so svojimi druhmi, s ktorými sa vystrojil ‚do regiónu‘ –, čo chce, čo treba, a to napokon splnil“. Nemal vraj len literárne plány: „Ako Žilinčan, vecne, prakticky, možno viac s nadhľadom ako jeho kolegovia z regiónu, si uvedomil, že pre Slovensko nastáva (...) i čas na základné kultúrne vybavenie, a to najmä tam, kde situácia bola ‚najtrebnejšia‘. Nestalo sa preto náhodou, že – nesúc v sebe kultúrny trigón Žilina – Bratislava – Praha, stal sa agensom literárneho okruhu, z ktorého vyrástla na východnom Slovensku, s ktorým sa vedel naplno stotožniť, kompletná literárno-pedagogická generácia“ (Aký bol a aký bol býval?, 1989, s. 78 – 79). Z príslušníkov tejto generácie sa napokon sformoval v druhej polovici šesťdesiatych rokov kolektív učiteľov literatúry Katedry slovenského jazyka a literatúry FF UPJŠ v Prešove, na ktorej v tom čase externe pôsobil aj F. Miko, vtedy – ako pracovník košickej pobočky JÚLŠ SAV – ešte plne zaangažovaný na výskume gramatiky slovenského jazyka.

Onen Mikom spomínaný kultúrny trigón Žilina – Bratislava – Praha tvoria mestá, v ktorých Bagin absolvoval svoje stredoškolské i vysokoškolské štúdiá, počas ktorých sa neformovalo len jeho literárne vzdelanie či literárny vkus, ale aj jeho záujem o problematiku literárnej teórie, o literárny text. Tento záujem uňho pravdepodobne najsilnejšie podporili poprední predstavitelia pražského štrukturalizmu J. Mukařovský a F. Vodička, s ktorými sa stretol počas svojho jednosemestrálneho štúdia na Karlovej univerzite v Prahe. V Baginových životopisoch, ktoré boli doposiaľ uverejnené v encyklopédiách a slovníkoch slovenských spisovateľov, by sme ale zmienku o tomto jedinečnom pražskom semestri hľadali márne. Nepriamo ho však v nekrológu za ním pripomenul jeho spolužiak a priateľ z vysokej školy R. Chmel, keď – charakterizujúc jeho kritickú metódu – konštatoval, že vo svojich kritikách „od začiatku vychádzal z istej scientistickej dôvery v poznateľnosť literárneho diela – v tom sa učil najmä u J. Mukařovského a F. Vodičku, a neskôr aj u F. Mika, ale dobre si uvedomoval i obmedzenia tejto koncepcie (najmä v kritickej praxi)“ (Chmel, 1982, s. 380).

Bagin s Mikom začal spolupracovať potom, ako začal pôsobiť v Košiciach (podľa rozprávania J. Štrassera; 2009, dokonca obaja bývali neďaleko seba na jednom z košic-

kých sídlisk, na tom – na ktorom v tom čase vyrastal aj sám Štrasser). Bol to bezpochyby práve Miko, kto Bagina koncom šesťdesiatych rokov pozval do Nitry, kde sa na miestnej pedagogickej fakulte pod jeho vedením vtedy rozbiehal tímový interdisciplinárny výskum literárneho textu z aspektu literárnej komunikácie (z hľadiska jeho čítania). Od tých čias až takmer do svojho predčasného skonu bol Bagin v neustálom pracovnom spojení s nitrianskym Kabinetom literárnej komunikácie, ktorý v roku 1968 vznikol hlavne preto, aby inštitucionálne a organizačne zabezpečoval práve tento výskum. Prítomnosť Albína Bagina v Nitre sa doteraz nereflektovala v žiadnej z jeho biografii, hoci nitriansky Kabinet literárnej komunikácie bol – popri prešovskej a bratislavskej filozofickej fakulte, na ktorú prešiel z Prešova v druhej polovici sedemdesiatych rokov, v čase, kedy sa preňho politická a pracovná diskriminácia, ktorej objektom sa stal potom, ako sám zo zdravotných dôvodov vystúpil z komunistickej strany (informácia manželky Olgy Baginovej, 2009), stávala už ľudsky neúnosnou – tretím významným literárnovedným pracoviskom, na ktorého činnosti sa osobne dlhodobo podieľal. Ambíciou môjho príspevku preto je urobiť prvú rekognoskáciu Baginovej účasti na nitrianskom výskume literárnej komunikácie a zároveň poukázať na to, že jedným z faktorov, ktoré iniciovali tento výskum, bol – popri záujme literárnej teórie o fenomén textu a záujme školy o metódy práce s textom na hodinách literárnej výchovy – aj záujem literárnej kritiky zvedečtiť svoj prístup k literárnemu dielu a reflektovať ho ako interpretáciu textu.

Záujem u literárnej kritiky o metódy interpretácie nebol vecou nejakej náhody, ale vyplynul z jej poznania, že sa nachádza v krízovej situácii. Albín Bagin – sám v tej dobe aktívny predovšetkým ako literárny kritik – túto situáciu považoval za dôsledok dobového skomplikovania literárneho procesu: „prv mal (literárny proces) v podstate monolitný charakter – istý prúd dožíval, iný vrcholil, tretí sa práve rodil; dnes sa táto schéma zmnohonásobuje a problematizuje. Literárny vývin sa premieta do jednorazového stavu, diachrónia do synchronie, i samy hodnoty sa stávajú pochybnými. Kritika reaguje na túto situáciu presunom dôrazu z hodnotenia na interpretáciu; nehodnotí, ale vykladá, spoliehajúc sa na osobnú hierarchiu svojho prípadného čitateľa. Nemusí to znamenať, že kritik nemá svoju vlastnú hierarchiu hodnôt, ale už nepovažuje za také dôležité presviedčať o nej niekoho iného. Pokladá to za prekročenie svojej vlastnej kompetencie“ (Bagin, 1969, s. 5). Aj preto sa slovenská literárna kritika v druhej polovici šesťdesiatych rokov začala postupne transformovať na interpretačnú kritiku. V kontexte nitrianskeho výskumu kladúceho si za cieľ „rozpracovať teoreticky fundovanú, systematickú metódu rozboru literárneho textu, ktorá by sa dala účelne a pohotovo používať v pedagogickej, literárnovednej a literárnokritickej praxi“ (Správa, 1973, s. 5), mala interpretačná podoba kritiky od počiatku podobu literárnokritickej interpretácie.

Albín Bagin sa na činnosti nitrianskeho výskumného tímu zúčastňoval takmer od jej prvých okamihov. Konkrétne: bol jedným z aktívnych účastníkov úplne prvého vedeckého seminára o interpretácii literárneho textu, ktorý sa konal v Nitre. Tento seminár sa uskutočnil v septembri 1967 a Bagin na ňom vystúpil s interpretáciou básne Miroslava Váľka *Zabíjanie králikov*. V diskusii, ktorej záznam bol spolu s jeho interpretáciou uverejnený vo všeobec prvom zväzku nitrianskeho zborníka *O interpretácii umeleckého textu* (1968, s. 55 – 70), mu Zlatko Klátik pripomenul, že hoci vo svojom príspevku ako jedno

z nebezpečenstiev zlého výkladu textu, ktoré môže viesť k prekračovaniu hraníc interpretácie, spomína hľadanie zmyslov a významov, ktoré báseň neobsahuje, sám vo Váľkovom Zabíjaní kráľikov hľadá určité analógie so svetovými udalosťami, ba s konkrétnou dobou diplomaciou. Bagin na túto pripomienku reagoval vysvetľujúco: „nuž ja som sa pokúsil o interpretáciu tretieho typu (podľa Sławińskiego), teda o interpretáciu literárnokritickú. Znamená to, že som uvažoval nielen o významoch reálnych, ale aj významoch potenciálnych, ktoré ja ako kritický subjekt tam nachádzam vyjadrené, a to či už v miere plnšej alebo čiastočnej. Pravda, nevyklúčujem hypotetický charakter mojich tvrdení.“

Poľský literárny teoretik Janusz Sławiński, na ktorého sa Bagin vo svojej reakcii odvoláva, rozlíšil tri typy interpretácie, a to podľa toho, v akom kontexte sa literárne dielo skúma: 1. literárnohistorická interpretácia skúma dielo v jeho „materskom“

literárnohistorickom kontexte ako súčasť určitej danej literárnohistorickej synchrónie a ako ohraničený moment v toku literárnohistorického procesu; dielo sa tu skúma ako individuálna tvorivá iniciatíva, usúvzťažnená do určitých nadindividuálnych (dobových) konvencií, kódov znakových systémov; 2. interpretácia v užšom zmysle slova skúma dielo v kontexte literárnej kultúry interpreta, na základe jeho osobnej senzibility, vkusu, názorov, a ktorej ide teda predovšetkým o konfrontáciu diela a literárnej skúsenosti bádateľa, o odkrytie nejakých analógií medzi nimi, o akýsi „preklad“ diela a jeho pôvodného historického kontextu do kontextu skúmateľa; 3. literárnokritická interpretácia dielo skúma z hľadiska tých aktuálnych tendencií, s ktorými sa kritik stotožňuje.

Stanislav Šmatlák, z ktorého state Poznámky o interpretácii literárneho diela Sławińskiego typológiu interpretácie literárneho diela z roku 1964 citujeme (Šmatlák, 1967a, s. 32 – 33), tieto tri interpretačné typy usúvzťažnil s tromi „žánrovými“ typmi literárnovednej práce: s literárnohistorickou štúdiou, literárnou esejou a literárnokritickou staťou. Pokiaľ však ide o Baginovu literárnokritickú interpretáciu Váľkovej básne, treba na jej okraj ešte povedať, že sa v metóde, ktorú si na jej účely zvolil, vyslovene našiel. Podľa svedectva J. Buzássyho – bol Bagin mimoriadnym čitateľom, ktorého „röntgenové oči nečítali dielo ako dávno hotové, lež akoby ho sledovali v okamihoch a hodinách, keď ho autor písal, akoby procesy tvorby, ktoré nám dosiaľ zostávajú tajomstvom, sledoval od samých začiatkov, nejasných, neurčitých, cez procesy rozhodovania, výberu, kryštalizácie, cez rozvíjanie motívov, zrenie charakterov ku konštrukcii stavby (...)“. Takto – literárnokriticky – vraj Bagin čítal už od študentských čias, kedy sa s ním Buzássy spoznal (Aký bol a aký bol býval?, 1989, s. 80). Navyše, literárna kritika je – povedané Sławińského slovami – „nielen rozprávaním o literatúre, ale aj komplementárnou rečou vo vzťahu k literatúre, situovanou na tom istom stupni aktivity, ako je aj spisovateľská činnosť. Stáva sa, že do istej miery vystupuje ‚miesto‘ literatúry. To je vtedy, keď odhaľuje hodnoty, ktorým spisovateľ v čase tvorenia diela nedal náležitý (alebo dokonca nijaký) výraz, keď ide o také literárne možnosti, ku ktorým sa tvorca z takých či onakých dôvodov nedostal, alebo ich nevyužil. Tiež vtedy, keď kritika vyslovuje podstatu, ktorú sa literárnemu umelcovi nepodarilo vyjadriť, alebo to jednoducho nechcel. V tomto zmysle kritika dopĺňa literatúru, alebo (...) je kritika ‚poéziou s iným stavom zoskupovania‘; v jej prejavoch sa dostávajú k slovu také elementy literárneho vedomia, ktoré v samých literárnych dielach ostali bez vyjadrenia“ (Sławiński, 1976, s. 87 – 88).

Čo sa týka J. Ślawińskiego a S. Śmatláka, aj s ich textami sa možno stretnúť v prvom zväzku zborníka *O interpretácii umeleckého textu* zostavenom z materiálov, ktoré odzneli na prvom nitrianskom interpretačnom seminári. Ślawiński bol – na rozdiel od Śmatláka – na tomto seminári prítomný osobne, čo určite nebola vec náhody. Doma, v Poľsku, prináležal totiž k okruhu mladých literárnych vedcov, ktorí v nadväznosti na poľský medzivojnový štrukturalizmus a dielo R. Ingardena začali s aktualizovaním otázok umenia interpretácie, ktoré v polovici päťdesiatych rokov v stati *Umenie interpretácie* predostrel švajčiarsky germanista E. Steiger. Ślawiński svoj metodologický úvod ku knižke *Lyrika polska* (1966), ktorá pozostáva z 34 interpretácií poľskej poézie zhotovených viacčleným kolektívom autorov, dokonca aj nazval *O problemach „sztuki interpretacji“*. Okrem toho, v roku 1966 v rámci slovensko-poľskej literárnovednej spolupráce osobne navštívil Slovensko – zo správy O činnosti SLVS pri SAV v roku 1966, ktorú zostavil A. Popovič, jeden z hlavných organizátorov výskumu literárnej komunikácie v Nitre, vyplýva, že vo vtedajšom Ústave svetovej literatúry vystúpil aj s prednáškou, a to na tému *Synchronia a diachronia v procese literárnych dejín* (Popovič, 1967, s. 617). Je však možné, že vtedy vzbudil medzi našimi literárnymi vedcami záujem aj o problematiku interpretácie a, dokonca, že podnietil S. Śmatláka, aby napísal aj svoju stať *Poznámky o interpretácii literárneho diela* (1967a). Śmatlák skúmajúc v tejto v stati predpoklady umenia interpretácie sa totiž neodvoláva iba na Steigera (a pražských štrukturalistov), ale cituje aj Ślawińského práce, vrátane jeho state *O problémoch „umenia interpretácie“*. Zaujímavá na tejto Śmatlákovskej stati je však ešte aj ďalšia skutočnosť – fakt, že ju zostavovatelia prvého zväzku nitrianskeho zborníka *O interpretácii umeleckého textu* (1968) postavili do jeho čela (akoby „svoj“ programový text), a že tak urobili aj napriek tomu, že ju Śmatlák pravdepodobne nepripravoval ako referát, ktorým bude otvárať prvé nitrianske interpretačné podujatie, ale ako svoj teoretický vstup do problematiky interpretácie, ktorú následne realizoval aj prakticky pri pokuse o interpretáciu Váľkovej básne *Skľúčenosť* (Śmatlák, 1967b). Prostredníctvom tohto „pokusu“ sa zaangažoval do sporu, ktorý s Váľkom v tom čase viedol M. Hamada. Pred uverejnením v nitrianskom zborníku však Śmatlák svoje *Poznámky o interpretácii literárneho diela* mierne upravil a doplnil s ohľadom na zámery jeho zostavovateľov, v dôsledku čoho sa najprv takto „symbolicky“ a neskôr aj osobne zapojil do nitrianskeho výskumu literárneho textu uskutočňovaného z úrovne čítaného – interpretáciu v tejto upravenej verzii totiž predstavil ako „aktívny vzťah k literárnemu dielu“ (Śmatlák, 1968, s. 4). Keď A. Popovič hodnotil výsledky, ku ktorým sa dospelo v období prvých desiatich rokov tohto výskumu, zaradil túto Śmatlákovu stať do kontextu skúmania problematiky literárnej kritiky – označil ju totiž za východisko, od ktorého sa v rámci výskumu literárnej komunikácie, resp. metakomunikácie odvinulo rozpracúvanie komunikačného štatútu literárnej kritiky (Popovič, 1979, s. 92). Komunikačný štatút literárnej kritiky – tento problém však na nitrianskej pôde neskúmal iba Śmatlák, v ktorého bibliografii aj figuruje štúdia priamo nazvaná *Komunikačný štatút literárnej kritiky*, ale aj Albín Bagin.

V rokoch 1968 – 1970, teda úplne na začiatku fungovania nitrianskeho Kabinetu literárnej komunikácie, sa na jeho pôde riešila vôbec prvá „ozajstná“ výskumná úloha. Volala sa: *Literatúra a príjemca* – teoretické problémy literárnej komunikácie z aspektov

literárnej vedy, jazykovedy, filozofie, sociológie, psychológie, logiky, pedagogiky a čitateľskej praxe, a ako je z jej názvu zrejmé, bola „postavená“ interdisciplinárne. V počiatočnej fáze pozostával jej riešiteľský kolektív z 20 členov, ktorí pochádzali z rozličných slovenských vedeckých inštitúcií a pracovali v rozličných vedných odboroch. Jadro tohto kolektívu tvorili literárni vedci, vrátane S. Šmatláka a A. Bagina. Tretina zo všetkých riešiteľov úlohy sa mala popri literárnej teórii venovať aj literárnej kritike – názov ich čiastkových úloh totiž znel: Literárna teória a kritika a dospelý, resp. detský príjemca. Úloha, ktorú riešili Šmatlák s Baginom, však bola sformulovaná oveľa konkrétnejšie – ich poslaním totiž bolo skúmať Čitateľský aspekt z hľadiska literárnej kritiky. Najplodnejším a dodnes najcitovanejším výskumným počinom, na ktorom obaja participovali, sa stal experiment s viacnásobnými interpretáciami toho istého diela, pri ktorom siedmi dobrovoľníci – napospol samí literárni kritici: A. Bagin, V. Marčok, J. Mistrik, J. Mlacek, P. Plutko, J. Štrasser a I. Vaško interpretovali Stachovu báseň *Obrad s plameňom*. Tento experiment bol pôvodne publikovaný v *Romboide* (1968, č. 4), rovnako ako jeho vyhodnotenie, ktoré vypracoval S. Šmatlák (1969), ktorý ho aj predniesol na úvod diskusie o tomto experimente na druhom nitrianskom seminári o interpretácii (december 1968). V úvodnom slove k tomuto „materiálu“, ku ktorému v druhom zväzku zborníka *O interpretácii umeleckého textu* (1970) pribudol aj záznam diskusie, úvaha A. Bagina K problému jazyka literárnej kritiky (Nad siedmimi interpretáciami Stachovej básne *Obrad s plameňom*) a stať J. Sabola O konfigurácii suprasegmentov v básni *Obrad s plameňom*, sa z hľadiska výskumu literárneho textu ako podstatné javia dve veci – prístup k textu z čitateľského aspektu a spolupráca literárnej teórie s literárnou kritikou: „Zvlášť významný je poznatok, že interpretácia literárneho diela sa nemôže zaobiť bez rešpektovania čitateľského aspektu, že ten musí byť aspoň implicitne obsiahnutý v každej analýze. V tomto ohľade aj pokus v *Romboide* potvrdil oprávnenosť našej tímovej práce zameranej na výskum umeleckého textu z hľadiska jeho čitateľskej realizácie. Utvrdili sme sa tým zároveň v názore, že spolupráca s literárnou kritikou, ktorá istým spôsobom predstavuje jednu vrstvu čitateľskej realizácie umeleckého textu, má byť aj naďalej jednou z nevyhnutných podmienok našej výskumnej práce.“

Z experimentu so siedmimi interpretáciami Stachovej básne *Obrad s plameňom* mala teória literárnej komunikácie okrem „vedomia“ o produktivnosti spolupráce literárnej teórie s kritikou literatúry aj ďalšie zisky. Napríklad z pojmoslovia, s ktorým v úvahách nad jednotlivými interpretačnými postupmi použitými v priebehu experimentu pracoval S. Šmatlák, prevzala niekoľko pojmov – ako nadinterpretácia, resp. podinterpretácia textu, interpretačný rozptyl a pod. – a urobila z nich trvalú súčasť svojej terminológie (pozri: Popovič – Liba – Zajac – Zsilka, 1981, s. 162). Vďaka A. Baginovi, ktorý problém s interpretáciou Stachovej poézie neriešil iba ako účastník experimentu, resp. v úvahe K problému jazyka literárnej kritiky, ale aj v recenzii tretej Stachovej básnickej zbierky *Zážehy*, z ktorej pochádza práve báseň *Obrad s plameňom* (Bagin, 1967, resp. 1971), konkretizovala predstavu o úlohe interpretácie pri čítaní významovo komplikovaných básnických textov. Ak slovo neplní úlohu znaku, t. j. sprostredkovateľa medzi skutočnosťou a básňou, neslúži ani ako opora pre sémantickú interpretáciu kritika, podotýka Bagin už v recenzii Stachovej zbierky príznačne nazvanej *Problémy interpretácie a Stachove Zá-*

žehy (Bagin 1967/1971, s. 59). Zaujímavé pritom je, že aj v texte tejto recenzie Bagin vymedzuje svoj akčný rádius ako tretí typ interpretácie, teda v zmysle Sławińskiego typológie – ako interpretáciu literárnokritickú.

V druhej polovici šesťdesiatych rokov bol J. Sławiński v Nitre pomerne častým hosťom (podľa Jána Zambora však vďaka Albínovi Baginovi zavítal v tom čase aj do Prešova; Zambor, 2009), no – treba povedať – že v tom čase na Slovensku nepublikoval iba v nitrianskych zborníkoch. Ved' v roku 1968 mu slovenské literárne periodiká uverejnili hneď dva texty – oba boli na tému literárnej kritiky: stať Literárna kritika ako jazyk dokonca napísal špeciálne pre *Mladú tvorbu*, a stať Funkcie literárnej kritiky bola uverejnená zasa v *Romboide*, a to v rámci cyklu Kapitoly z literárnej kritiky 20. storočia (cyklus pripravoval V. Šabík, úvodné slovo k tejto stati i jej preklad zrealizoval P. Winczer). Sławiński rozoznával štyri funkcie literárnej kritiky, a to s ohľadom na štyri komponenty, ktoré – podľa neho – spoluvytvárajú kultúrnu situáciu a ktoré zároveň tvoria kontext literárnokritickej výpovede: „Keďže predmetom tejto výpovede je literárny fakt (dielo, skupina diel, tvorba niektorého spisovateľa), hovoríme o poznávaco-hodnotiacej funkcii. ‚Projektový‘ obsah tejto výpovede (tvorený súborom postulátov) zodpovedá jej postulatívnej funkcii. Z hľadiska vzťahov k literárnemu životu (k literárnemu publiku, resp. inštitúciám organizujúcim literárny život) plní tento komunikát operatívnu funkciu. A napokon ako výpoveď o vlastných zásadách, prostriedkoch, úlohách realizuje metakritickú funkciu“ (Sławiński, 1968, s. 121). Raster zostavený práve z týchto štyroch funkcií použil Albín Bagin v ďalšej svojej štúdii, ktorou prispel do druhého zväzku nitrianskeho zborníka *O interpretácii umeleckého textu* (1970). Ide o štúdiu K otázke konkretizácie Sládkovičovej *Maríny* a v intenciách úloh, ktoré pred literárnu históriu postavil F. Vodička, v nej skúma podobu Sládkovičovej básnickej skladby konkretizovanú v literárnokritických výpovediach v rozličných obdobiach vývinu slovenskej literatúry.

Obsah zborníka *O interpretácii umeleckého textu 2* však netvorila iba príspevky, ktoré sa zaoberajú interpretáciou literárneho textu z hľadiska literárnej kritiky, ale aj z ďalších aspektov literárnej komunikácie (logiky, teórie znaku, folkloristiky atď.), viaceré z nich dokonca odznali na iných vedeckých podujatiach, než bol decembrový seminár v roku 1968, na ktorom sa diskutovalo, ako som už spomenula, o výsledkoch interpretačného experimentu so Stachovou básňou *Obrad s plameňom*. Je možné, že Baginova úvaha nad siedmimi interpretáciami Stachovej básne K problému jazyka literárnej kritiky neodznala na žiadnom z nitrianskych seminárov, ale na seminári o problematike štýlu a interpretácie literárneho textu, ktorý sa konal v apríli 1969 na prešovskej filozofickej fakulte. Ako vyplýva zo správy, ktorú o tomto seminári napísal Imrich Vaško (Vaško, 1969, s. 546 – 547), medzi jeho účastníkmi boli aj ďalší bádatelia zapojení do nitrianskeho výskumu – F. Miko, J. Kopál, ale aj J. Sabol, ktorý v tom čase, rovnako ako Bagin, pôsobil v Prešove ako vysokoškolský učiteľ. Na rozdiel od Bagina však na riešení výskumnej úlohy Literatúra a príjemca neparticipoval dlhodobo. Podľa správy o vedeckovýskumnej činnosti Kabinetu literárnej komunikácie v roku 1969 však nebol jediný, kto na účasť na tomto výskume rezignoval v jeho priebehu. No boli naopak aj takí bádatelia, ktorí sa do riešenia tejto výskumnej úlohy zapojili dodatočne, ako napríklad psychológ Miron Zelina. Aj jeho do Nitry angažoval F. Miko („stopou“ po pomerne krátkej, ale in-

tenzivnej spolupráci oboch menovaných je dvojica kategórií tenzia – detenzia v Mikovom výrazovom modeli textu).

Pravda, začiatkom sedemdesiatych rokov spoluprácu s Kabinetom literárnej komunikácie počas tzv. normalizácie spoločnosti, ktorá sa začala inváziou vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968, boli nútení – po strate zamestnania – ukončiť hneď viacerí bádatelia. Aj v Nitre – tak ako na všetkých (česko)slovenských literárnovedných pracoviskách – došlo v tom čase k obmedzeniu zmysluplnej výskumnej činnosti, zastavila sa spolupráca so zahraničím, výsledky výskumu nemohli byť publikované v plnom rozsahu, lebo niektorí jeho účastníci boli za svoje občianske postoje potrestaní zákazom publikačnej činnosti. Albín Bagin patril práve do skupiny týchto literárnych vedcov, preto jeho príspevok k teórii literárnej komunikácie nie je celkom zreteľný a treba po ňom pátrať.

Napríklad: v septembri 1969 sa v Nitre konal seminár na tému Kontexty literárneho textu, okrem slovenských literárnych vedcov boli na ňom prítomní aj hostia zo zahraničia (E. Kerkhoffová, J. S. Holmes, E. Balcerzan). Materiály, ktoré na ňom odzneli, mali dokonca vyjsť v holandskom vydavateľstve Mouton (Zsilka, 1969, s. 126). S. Šmatlák práve na tomto seminári predniesol referát na tému Komunikačný štatút literárnej kritiky, príspevok A. Bagina sa volal Hierarchia metajazykov literárnej kritiky. O rok neskôr – v septembri 1970 – sa v Nitre konal ďalší seminár, za účasti J. Sławińskiego a K. Bartoszyńskiego sa v jeho priebehu rokovalo O terminologickom slovníku literárnej komunikácie. Aspekt literárnej kritiky vo vzťahu k literárnej komunikácii na ňom vraj reprezentovali referáty S. Šmatláka, J. Sławińskiego a A. Bagina (A. P., 1970, s. 3). Zdroj, z ktorého čerpám túto informáciu však neuvádza názvy žiadneho z týchto referátov, v inom zdroji je zasa presne uvedený iba názov Baginovho vystúpenia: Teória literárnej kritiky, o Šmatlákoví v ňom nie je vôbec žiadna zmienka (Podhorská, 1971, s. 108). V roku 1973 vyšiel zborník *Literárna komunikácia*, ktorý pravdepodobne obsahuje výber z príspevkov, ktoré odzneli na oboch spomínaných seminároch. Do zborníka sa dostala Šmatlákova štúdia Komunikačný štatút literárnej kritiky, ktorá bola predtým uverejnená už aj v revue *Slovenská literatúra* (Šmatlák, 1971), Baginova stať Teória literárnej kritiky však bola publikovaná pod názvom Na tému literárna kritika v knižnom súbore Baginových statí *Literárne etudy* z rukopisu, a to až v roku 1979, kedy už zrejme prestal v jeho prípade platiť publikačný zákaz. Text tejto Baginovej state sa náhodou uchoval v dokumentácii výskumu nachádzajúcej sa v archíve Kabinetu literárnej komunikácie. Zaujímavé je, že je to strojopis plný grafických znakov, ktoré mali Baginovi zrejme uľahčiť jeho prednes, v úvode sa vyskytuje odvolanie na nemenovaný Šmatlákov referát a sú v ňom umiestnené grafické schémy znázorňujúce, ako sa postulatívna a operatívna funkcia literárnej kritiky realizujú v priestore literárnej komunikácie. Podľa Bagina je totiž literárny kritik účastný na literárnej komunikácii práve prostredníctvom týchto dvoch funkcií kritiky (známych zo Sławińskiego koncepcie literárnej kritiky).

Anton Popovič, bilancujúc výsledky, ktoré sa dosiahli pri skúmaní postavenia kritiky v literárnej komunikácii, cituje z tejto state závery, ku ktorým Bagin dospel pri úvahách o špecifickosti kritiky vo vzťahu k histórii a teórii literatúry. Zároveň rezumuje aj ďalšie dve jeho práce: stať O hodnotách a hodnotení v literárnej kritike, v ktorej rieši

vzťah hodnotiaceho aktu a interpretácie („v literárnej kritike je každá interpretácia zároveň hodnotením (...), je otázne, či tento vzťah platí aj obrátene...“; Bagin, 1971, s. 3) a stať Učiteľ ako literárny kritik, v ktorej reflektuje zhody a rozdiely činností učiteľa a literárneho kritika na základe analogického postavenia týchto činiteľov v procese literárnej komunikácie (stať nebola publikovaná; jej rukopis sa mal – podľa Popoviča – nachádzať v dokumentácii nitrianskeho výskumu; Popovič, 1979, s. 93; v archíve Kabinetu literárnej komunikácie však t. č. nie je). V knižnej verzii svojej bilancie komunikačného aspektu v slovenskej literárnej vede Popovič eviduje aj novšie práce o problematike literárnej kritiky, no bližšie o nich nerefereje (Popovič, 1983, s. 150), hoci zborníkom štúdií *Funkcia umeleckej kritiky* z roku 1981, ktorý je z týchto novších prác najvýznamnejší, sa vlastne v slovenskej literárnej vede ukončila snaha teoreticky preskúmať fenomén kritiky, ktorá sa koncom šesťdesiatych rokov naplno realizovala práve v rámci nitrianskeho výskumu literárnej komunikácie. Zaujímavé je, že nakoniec pri skúmaní kritiky došlo k radikálnej zmene v pohľade na jej miesto v literárnom živote. V zborníku *Funkcia umeleckej kritiky* sa totiž neskúmajú už jej funkcie, ako sa to dialo na počiatku výskumu v intenciách Sławińskiego koncepcie, ale uvažuje sa v ňom už len o jednej jej základnej funkcii – „literárna kritika má jednu a len jedinú, základnú funkciu, starostlivosť o kvalitu a smerovanie literárneho procesu“ (F. Miko v štúdii Literárna kritika ako slovesná tvorba, s. 114), ktorá sa realizuje formou hodnotenia. Na predmetnom zborníku participovali aj S. Šmatlák štúdiou o axiologickej povahe a funkcii umeleckej kritiky Hodnoty a hodnotenie, aj A. Bagin štúdiou O rozličných typoch literárnej kritiky, v ktorej prezentoval typológiu kritických prístupov v slovenskej literárnej situácii v druhej polovici sedemdesiatych rokov. Teoretický záujem o problematiku literárnej kritiky definitívne však vyčerpal až P. Zajac, keď v stati K teórii literárnej kritiky sedemdesiatych rokov (Zajac, 1981) usústavní poznatky, ktorými teória literárnej kritiky pomohla literárnej vede. Na pozadí Popovičovej bilancie výsledkov výskumu literárnej komunikácie je zrejmé, že Zajac vo svojej sústave rešpektoval klasickú „trojčlenku“ literárnej vedy a k literárnej kritike pristupoval ako k literárnovednej disciplíne: „Literárna kritika má v systéme literárnej vedy spolu s interpretáciou a textovou kritikou funkciu empirickej literárnovednej disciplíny“ (Zajac, 1981, s. 51). Popovič poznatky o literárnej kritike totiž zaradil do oveľa širšieho rámca, ako je rámec klasickej literárnej vedy – zahrnul ich totiž medzi výsledky, ktoré sa zásluhou nitrianskeho výskumného tímu dosiahli pri opise rozličných typov metatextov a metatextových postupov, ktoré – podľa neho – tvoria systém foriem a žánrov literárneho vzdelania, tzn. systém foriem a žánrov literárnej kultúry napomáhajúcich recepcii literatúry (Popovič, 1979, 93). Nepočínal si pritom celkom svojvoľne: pri skúmaní postavenia kritiky v literárnej komunikácii sa totiž ukázalo, že kritik nie je iba pozorovateľom komunikácie medzi autorom a čitateľom, ale že do nej intervenuje v snahe vytvoriť medzi nimi komunikačný vzťah (Šmatlák, 1971), resp. „kritik tým, že vstupuje do priestoru medzi autorom a príjemcom, zohráva úlohu nielen ako sprostredkovateľ lineárneho vzťahu medzi autor – príjemca, ale aj spätnej väzby medzi týmito činiteľmi literárnej komunikácie“ (Bagin, 1979, s. 145 – 146).

Napriek všetkým personálnym, ako aj organizačným obštrukciám, s ktorými sa musel Kabinet literárnej komunikácie začiatkom sedemdesiatych rokov vyrovnávať (v roku

1971 bol zlúčený s Kabinetom experimentálnych metodík orientovaným na problematiku vyučovania slovenčiny na ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským), výskum literárnej komunikácie na jeho pôde pokračoval ďalej. V rokoch 1971 – 1974 sa v Nitre riešila v poradí už druhá výskumná úloha, tentoraz na tému Teória textu a literárneho vývinu. Riešenie prebiehalo v dvoch etapách. V prvej etape, počas ktorej sa rozpracúval teoretický model literárneho textu (1971 – 1972), sa uskutočnili tri vedecké semináre: 1. v apríli 1971 to bol seminár na tému Spoločenský aspekt literárneho diela; 2. v septembri 1971 naň nadviazal seminár na tému Text ako fakt literárnej komunikácie; 3. v apríli 1972 sa uskutočnil seminár na tému Forma spoločenských hodnôt v literárnom texte. Z materiálov, ktoré odznali na týchto seminároch, boli následne zostavené zborníky *O interpretácii umeleckého textu 3* a *O interpretácii umeleckého textu 4* (1972 a 1973). Ani v jednom z nich však A. Bagin nepublikoval, a to aj napriek tomu, že jeho meno figuruje v zozname riešiteľov uverejnenom v správe o výsledkoch prvej etapy predmetnej výskumnej úlohy, ba dokonca v bibliografii výsledkov výskumu je zaevidovaná jeho štúdia Autorská stratégia v texte (L. Novomeský: Španielska obloha). Pravda, namiesto bibliografických údajov je v jej názve iba poznámka „strojopis“ (Správa, 173. s. 1 a 89). Táto štúdia bola publikovaná až v knižnom výbere z jeho statí *Hľadanie hodnôt*, ktorý bol vydaný už po jeho smrti (1986). Treba byť však obozretný: Bagin totiž názvom Autorská stratégia v texte nadpísal ešte jednu zo svojich štúdií – tú, v ktorej problematiku zacielenia autora na čitateľa svojho diela skúmal na materiále prozaických textov. Túto štúdiu sa mu podarilo publikovať časopisecky – v roku 1973 v *Slovenskej literatúre* č. 1, teda takmer ešte v dobe jej vzniku; neskôr ju v skrátenej podobe zaradil do knižky *Literárne etudy* (1979). Z listu, ktorý dňa 11. decembra 1971 zaslal spolu s rukopisom tejto štúdie do Nitry a ktorý sa nachádza v archíve KLK-u, však vyplýva, že mala byť uverejnená v štvrtom zväzku zborníka *O interpretácii umeleckého textu*...

Albín Bagin písal, aj keď nemohol publikovať (jeho Najkratšia báseň znie: Píšem / teda som), no jeho vzdorovanie nepriazni vtedajšej politickej moci nebolo vždy úspešné. V čase, keď výskumná úloha Teória textu a literárneho vývinu vstupovala do svojej druhej etapy, bola jej téma upravená do podoby „Premenlivosť literatúry ako výrazová kategória“ (Správa, 1972, s. 28 – 30). Čiastková úloha, ktorá pripadla v jej rámci A. Baginovi, znela: Princípy vývinového hodnotenia literárneho textu a literárna kritika (S. Šmatlák mal, mimochodom, riešiť až dve čiastkové úlohy: 1. Metóda výskumu vývinového štatútu literárneho textu a 2. Vývin literatúry – história literatúry). Aj v druhej etape riešenia výskumnej úlohy Teória textu a literárneho vývinu sa uskutočnili tri vedecké podujatia, z ktorých rezultovali tri rozličné publikácie: 1. v máji 1973 sa v Nitre konala vedecká konferencia na tému K teórii literárneho vývinu – materiály z tejto konferencie boli publikované v zborníku *O interpretácii umeleckého textu 5* (1976); 2. v septembri 1973 sa v Nitre konalo sympóziu na tému Folklór a literatúra – z referátov, ktoré odznali na tomto sympóziu, sa podarila publikovať iba časť, a to až v roku 1976 v časopise *Slavica Slovaca*; 3. v priebehu druhej etapy tejto úlohy sa musela, domnievam sa, konať aj konferencia o problematike literárneho vzdelania, a to dokonca za účasti bádateľov rôznych metodologických východísk a rôznych vedeckých špecializácií; vo svojej domnienke vychádzam zo súpisu výsledkov druhej etapy tejto výskumnej úlohy (Správa, 1974, s. 78 – 87), ale hlavne zo

zborníka *Literárne vzdelanie* (1976), v ktorom boli tieto výsledky formou štúdií – opäť „výberovo“ – zverejnené. Pokiaľ ide o konkrétnu účasť A. Bagina na nitrianskom výskume v tejto jeho etape, neviem ju – okrem témy jeho čiastkovej úlohy – nijako a ničím doložiť: v správe o dosiahnutých výsledkoch, ani v žiadnej z relevantných nitrianskych publikácií sa jeho meno ani nijaké jeho texty vôbec neuvádzajú, navyše, ani jedna z jeho statí, z ktorých boli zostavené jeho knižky, nekorešponduje svojím obsahom s témou jeho plánovanej úlohy – je teda viac než pravdepodobné, že sa riešeniu tejto úlohy vôbec nevenoval. Na druhej strane, takmer v každej z Baginových knižiek sa nachádzajú state, ktoré neboli predtým, ako sa stali súčasťou ich obsahu, nikdy a nikde zverejnené, ba z edičných poznámok, ktoré ich sprevádzajú, sa nedá ani odhadnúť, akou príležitosťou či povinnosťou bol vôbec motivovaný ich zrod – do príslušných knižiek boli totiž prevzaté „z rukopisu“ a bez datovania. To je aj prípad state O čítaní a čitateľoch z knižky *Literárne etudy* (1979). Vyvoláva dojem, že Bagin na nej pracoval len pro domo sua. Pritom téma čítania, ktorou sa v nej zaoberal, bola v dobe zrodu jej textu – čo bolo pravdepodobne niekedy uprostred sedemdesiatych rokov – aktuálna, a to aj v samotnom Kabinete literárnej komunikácie.

Kabinet vydal totiž v roku 1976 – ako svoju internú publikáciu – *Pojmoslovie literárnej komunikácie*, v ktorom bola po prvý raz zachytená koncepcia literárnej komunikácie v ucelenej, systematickej podobe, aj keď – treba zdôrazniť – táto koncepcia bola miestami viac-menej len naznačená a skusmá. Jedným z „miest“, ktorých skúmanie v tejto publikácii ešte len začínalo, a to vymedzením jeho podstaty prostredníctvom základných pojmov, bola práve oblasť čítania. Jedným zo zdrojov, z ktorých sa čerpal pri tvorbe terminológie čítania, bola stať J. Števčeka Pokus o typológiu čítania (1971) – heslo typu čitateľa, ktoré pre potreby *Pojmoslovie* vypracovali V. Mikula a J. Kopál (P. Liba začal problematiku čítania a čitateľa rozpracúvať až neskôr, viac v jeho monografii *Čitateľ a literárny proces*, 1987), vychádza priamo zo Števčkovho rozlíšenia troch typov čítania naivného, sentimentálneho a diskurzívneho. Zaujímavé je, že Bagin pracujúc na svojej vlastnej typológii čítania, sa konfrontoval tiež s touto typológiou – rozdiel medzi Števčkovou a svojou typológiou podľa neho spočíva v tom, že kým Števčková typológia na základe miery ontologického rozlíšenia literatúry a skutočnosti predostiera typy čítania, jeho typológia predostiera jeho funkcie: „Čítanie ako jednota zážitku a intelektuálneho osvojenia má pre nás (čitateľov) sebapotvrdzovací (sebaobjasňovací) alebo komplementárny (rekreačný, zábavný) význam“, pričom plnohodnotný priebeh čítania je priamo závislý na postupnosti jeho jednotlivých fáz: predbežná fáza/predestetický zážitok – estetický zážitok – intelektuálne osvojenie (Bagin, 1979, s. 158).

Pokiaľ ide ešte o *Pojmoslovie literárnej komunikácie*, Bagin s jeho obsahom určite oboznámený nebol. To ale neznamená, že o problematike čítania uvažoval mimo nitrianskeho vedeckého kontextu. V stati O čítaní a čitateľoch totiž popri publikáciách výslovne venovaných tejto problematike – čo je aj prípad knižky R. Lesňáka *Literatúra medzi ľuďmi* (1977) – reaguje aj na jej rozličné čiastkové riešenia, ktoré sa zrodili v priamom kontakte s nitrianskym výskumom literárnej komunikácie. Napríklad nesúhlasí so zdôrazňovaním detenčného významu čítania v prácach M. Zelinu, pretože – podľa neho – jednostranná aplikácia detenzie nevysvetľuje všetky eventuality percepcie literatúry („Sebapotvrdzovanie nie je detenziou, ale tenziou, akýmsi ‚nabíjaním akumulátora‘ v situácii osobnostných

príprav na ďalšie životné zápasy“; Bagin, 1979, s. 160 – 161). Alebo považuje za potrebné na okraj Popovičovej predstavy o subjektoch literárnej metakomunikácie podotknúť, že zvláštnosťou čitateľovho chápania literatúry na rozdiel od iných typov percepcie je to, že sa na póle príjemcu uzatvára, že tu nevzniká nový text, ktorý charakterizuje percepciu iných čitateľov (prekladateľa, literárneho teoretika, historika a kritika, literárnomúzejného pracovníka, učiteľa literatúry, iného autora a podobne), že čitateľ sa – na rozdiel od nich – nezúčastňuje na literárnej metakomunikácii (Bagin, 1979, s. 163 – 164).

Uprostred sedemdesiatych rokov však nitriansky výskumný tím rozpracúva práve problematiku literárnej metakomunikácie, presnejšie: problematiku literárneho vzdelania. Osobitne sa zaoberá takými ich formami a aspektmi, ktoré korešpondujú s povahou a zameraním takej inštitúcie, akou bolo niekdajšie Literárne múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne. Práve v spolupráci s týmto múzeom zorganizoval Kabinet literárnej komunikácie celý rad vedeckých konferencií o problematike literárneho vzdelania, z ktorých následne vzišlo celkom deväť zborníkov. Hoci A. Bagin v čase, keď sa začala rozvíjať nitriansko-kubínska spolupráca, v Nitre oficiálne neparticipoval už na nijakej výskumnej úlohe, jeho state nájdeme v prvých troch z týchto zborníkov – do zborníka *P. O. Hviezdoslav. Text a kontext* (1975) prispel štúdiou Hviezdoslavovo vedomie kontinuity, do zborníka *Biografistika v systéme literárneho vzdelania* (1976) staťou Literárna biografia, jej charakter a miesto vo vyučovacom procese a do zborníka *Literárne múzeum v komunikácii* (1977) zasa štúdiou Literárne múzeum a škola. Keď A. Popovič zostavoval šiesty zväzok zborníka *O interpretácii umeleckého textu* ako publikáciu, ktorá má zahraničnému literárnovednému publiku sprostredkovať predstavu o výsledkoch dosiahnutých vo výskume literárnej komunikácie počas prvých desiatich rokov fungovania nitrianskeho Kabinetu literárnej komunikácie (zborník bol preložený do ruštiny), zaradil do tohto zväzku aj Baginovu štúdiu Literárne múzeum a škola. Pravda, Popovič mohol z Baginových vedeckých textov vybrať aj nejaký iný text, ktorý by lepšie upozorňoval na jeho výskumnú orientáciu na základné otázky literárnej kritiky, na skutočnú hĺbku jeho erudície a vysokú mieru koncepcionality jeho myslenia. Skutočnosť, že sa však Baginov text ocitol práve v tomto reprezentačnom zborníku – spolu s textami P. Plutka, S. Šmatláka, Š. Knoteka, P. Zajaca, F. Mika, A. Popoviča, E. Bajzikovej, P. Libu, T. Žilku, I. Déneša, V. Oberta a J. Kopála – však napriek tomu implikuje, že Albín Bagin naozaj patril medzi najvýznamnejších členov vtedajšieho nitrianskeho výskumného tímu, hoci sa na jeho činnosti podieľal iba externe a často aj nepriznane (nie verejne).

S príspevkom A. Bagina sa stretneme aj v siedmom zväzku zborníka *O interpretácii umeleckého textu* (1982). Tento príspevok nazvaný František Miko interpret predniesol Bagin na vedeckej konferencii Metodologické problémy interpretácie umeleckého textu, ktorú Kabinet literárnej komunikácie zorganizoval v apríli 1980 v Dudinciach na počesť jubilea jedného zo svojich zakladateľov – šesťdesiatin Františka Mika. Priamo v Nitre Bagin posledný raz zrejme pobudol v auguste 1980, kedy počas 6. ročníka Letnej školy interpretácie originálneho a prekladového textu vystúpil s prednáškou na tému Žánre literárnej kritiky a umelecký preklad (Keníž – Bédiová, 2008, s. 62). Text tejto jeho prednášky bol pod názvom Žánre kritiky prekladu uverejnený v roku 1981 na stránkach druhého čísla časopisu *Slavica Slovaca*.

- Aký bol a aký bol býval? Anketa k nedožitým päťdesiatym narodeninám Albína Bagina, ktorej sa zúčastnili: F. Miko, J. Lenčo, J. Buzássy, I. Vaško, S. Rakús, J. Štrasser, J. Zambor. In: *Slovenské pohľady*, roč. 105, 1989, č. 12, s. 78 – 84.
- A. P. (= Anton Popovič): O problémoch literárnej komunikácie. Záznam diskusie, ktorej sa zúčastnili: J. Ślawiński, K. Bartoszyński, F. Miko, J. Kopál, T. Zsilka, Š. Knotek, P. Plutko, A. Popovič. In: *Matičné čítanie*, roč. 3, 1970, č. 20, s. 1 a 3.
- BAGIN, Albín: Autorská stratégia v texte. In: *Slovenská literatúra*, roč. 20, 1973, č. 1, s. 54 – 65. Pozri tiež: Autorská stratégia v texte. In: BAGIN, Albín: *Literárne etudy*. Bratislava : Smena, 1979, s. 67 – 82.
- BAGIN, Albín: Autorská stratégia v texte : L. Novomeský: Španielska obloha. In: BAGIN, Albín: *Hľadanie hodnôt*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986, s. 55 – 64.
- BAGIN, Albín: František Miko interpret. In: *O interpretácii umeleckého textu* 7. Nitra : Pedagogická fakulta, 1982, s. 13 – 25. Pozri tiež: František Miko interpret. In: BAGIN, Albín: *Hľadanie hodnôt*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986, s. 284 – 293.
- BAGIN, Albín: Hviezdoslavovo vedomie kontinuity. In: *P. O. Hviezdoslav. Text a kontext*. Nitra – Dolný Kubín : Pedagogická fakulta – Literárne múzeum P. O. Hviezdoslava, 1975, s. 27 – 41.
- BAGIN, Albín: Literárna biografia, jej charakter a miesto vo vyučovacom procese. In: *Biografistika v systéme literárneho vzdelania*. Nitra – Dolný Kubín : Pedagogická fakulta – Literárne múzeum P. O. Hviezdoslava, 1976, s. 134 – 142. Pozri tiež: Literárna biografia a spisovateľovo dielo. In: BAGIN, Albín: *Literárne etudy*. Bratislava : Smena, 1979, s. 57 – 66.
- BAGIN, Albín: Literárne múzeum a škola. In: *Literárne múzeum v komunikácii*. Nitra – Dolný Kubín : Pedagogická fakulta – Literárne múzeum P. O. Hviezdoslava, 1977, s. 125 – 137. Pozri tiež: Literárnyj muzej i škola. In: *Ob interpretácii chudožestvennogo teksta* 6. Bratislava : Slovackoje pedagogičeskoje izdatel'stvo, 1981, s. 223 – 232.
- BAGIN, Albín: K jazyku literárnej kritiky. In: *O interpretácii umeleckého textu* 2. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, s. 69 – 74.
- BAGIN, Albín: K otázke konkretizácie Sládkovičovej Maríny. In: *O interpretácii umeleckého textu* 2. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, s. 123 – 140. Pozri tiež: K otázke konkretizácie Sládkovičovej Maríny. In: BAGIN, Albín: *Vitalita slovesnej tvorby*. Bratislava : Tatran, 1982, s. 13 – 31.
- BAGIN, Albín: Literatúra o literatúre : Zastavenie za rokom 1969. In: *Romboid*, roč. 5, 1970, č. 2, s. 5 – 11.
- BAGIN, Albín: Miroslav Válek: Zabíjanie králikov. In: *O interpretácii umeleckého textu*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968, s. 55 – 65. Pozri aj Diskusia: s. 67 – 70 (Zlatko Klátik, Albín Bagin a inf).
- BAGIN, Albín: O čítaní a čitateľoch. In: *Literárne etudy*. Bratislava : Smena, 1979, s. 153 – 165.
- BAGIN, Albín: O hodnotách a hodnotení v literárnej kritike. In: *Slovenské pohľady*, roč. 89, 1971, č. 6, s. 3 – 7.
- BAGIN, Albín: O rozličných typoch literárnej kritiky. In: *Funkcia umeleckej kritiky*. Bratislava : Tatran, 1982, s. 98 – 110. Pozri tiež: O rozličných typoch literárnej kritiky. In: BAGIN, Albín: *Hľadanie hodnôt*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1986, s. 263 – 276.
- BAGIN, Albín: Problémy interpretácie a Stachove Zážehy. In: *Krok*, 1967, č. 5. Pozri tiež: Problémy interpretácie a Stachove Zážehy. In: BAGIN, Albín: *Priestory textu*. Bratislava : Smena, 1971, s. 59 – 67.
- BAGIN, Albín: Teória literárnej kritiky. Archív ŮLUK FF UKF v Nitre. Pozri tiež: Na tému literárna kritika. In: BAGIN, Albín: *Literárne etudy*. Bratislava : Smena, 1979, s. 144 – 152.
- BAGIN, Albín: Žánre kritiky prekladu. In: *Slavica Slovaca*, roč. 1981, č. 2, s. 136 – 141.
- Hodnotenie vedeckovýskumnej činnosti za rok 1969*. Nitra : Kabinet literárnej komunikácie KSJL Pedagogickej fakulty v Nitre, 1969. Archív UKF v Nitre.
- CHMEL, Rudolf: V službách literatúry : Za Albínom Baginom. In: *Slovenská literatúra*, roč. 29, 1982, č. 4, s. 379 – 383.
- KENÍŽ, Alojz – BĚDIOVÁ, Anna: Chronológia jednotlivých ročníkov LŠP. In: ŠOLTYS, Jaroslav (edit): *30 rokov letnej školy prekladu : Minulosť, prítomnosť a tendencie jej smerovania*. Bratislava : AnaPress, 2008, s. 59 – 84.

- MIKO, František: Literárna kritika ako slovesná tvorba. In: *Funkcia umeleckej kritiky*. Bratislava : Tatran, 1982, s. 111 – 142.
- PODHORSKÁ, Eva: Sympózium o literárnej komunikácii. In: *Slovenská literatúra*, roč. 18, 1971, č. 1, s. 108 – 109.
- Pojmoslovie literárnej komunikácie : Originál / preklad*. Pedagogická fakulta : Nitra, 1976.
- POPOVIČ, Anton: Komunikačný aspekt v slovenskej literárnej vede. In: *Slovenská literatúra*, roč. 26, 1979, č. 1, s. 77 – 98. Pozri tiež: Komunikačný aspekt v slovenskej literárnej vede. In: POPOVIČ, Anton: *Komunikačné projekty literárnej vedy*. Nitra : Pedagogická fakulta, 1983, s. 7 – 44.
- POPOVIČ, Anton: O činnosti Slovenskej literárnovednej spoločnosti pri SAV v roku 1966. In: *Slovenská literatúra*, roč. 14, 1967, č. 6, s. 617 – 619.
- POPOVIČ, Anton – LIBA, Peter – ZAJAC, Peter – ZSILKA, Tibor: *Interpretácia umeleckého textu*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1981.
- Jedna báseň a sedem interpretácií (Albín Bagin – Viliam Marčok – Jozef Mistrik – Jozef Mlacek – Pavol Plutko – Ján Štrasser – Imrich Vaško). In: *Romboid*, roč. 2, 1968, č. 4, s. 23 – 34. Pozri tiež: Sedem interpretácií básne Jána Stachu Obrad s plameňom. In: *O interpretácii umeleckého textu 2*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, s. 69 – 74.
- ŚLAWIŃSKI, Janusz: Funkcie literárnej kritiky. In: *Romboid*, roč. 4, 1968, č. 5 – 6, s. 120 – 129.
- ŚLAWIŃSKI, Janusz: Literárna kritika ako jazyk. In: *Mladá tvorba*, roč. 13, 1968, č. 7, s. 38 – 39.
- ŚLAWIŃSKI, Janusz: Literárna kritika ako predmet literárnohistorických vied. In: *O interpretácii umeleckého textu 5*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1976, s. 85 – 115.
- ŚLAWIŃSKI, Janusz: O problemach „sztuki interpretacji“. In: *Liryka polska : Interpretacje*. Kraków : Wydawnictwo literackie, 1966, s. 7 – 14.
- Správa o vedeckovýskumnej činnosti Kabinetu literárnej komunikácie a experimentálnych metodík pri Pedagogickej fakulte v Nitre za rok 1972*. Archív ÚLUK FF UKF v Nitre.
- Správa o výsledkoch prvej etapy čiastkovej úlohy štátneho programu základného výskumu VIII-7-1/15 Teória textu a literárneho vývinu*. 1971 – 1972. Ved. redaktor František Miko. Pedagogická fakulta : Nitra, 1972.
- Správa o výsledkoch druhej etapy čiastkovej úlohy štátneho programu základného výskumu VIII-7-1/15 Teória textu a literárneho vývinu*. 1973 – 1974. Ved. redaktor Anton Popovič. Pedagogická fakulta : Nitra, 1974.
- ŠMATLÁK, Stanislav: Hodnoty a hodnotenie : K axiologickej povahe a funkcii umeleckej kritiky. In: *Funkcia umeleckej kritiky*. Bratislava : Tatran, 1982, s. 11 – 30 .
- ŠMATLÁK, Stanislav: Jedna báseň a sedem interpretácií. In: *Romboid*, roč. 4, 1969, č. 2, s. 5 – 8. Pozri tiež: ŠMATLÁK, Stanislav: Jedna báseň a sedem interpretácií. In: *O interpretácii umeleckého textu 2*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, s. 55 – 62.
- ŠMATLÁK, Stanislav: Komunikačný štatút literárnej kritiky. In: *Slovenská literatúra*, roč. 18, 1971, č. 1, s. 11 – 31. Pozri tiež: Komunikačný štatút literárnej kritiky. In: *Literárna komunikácia*. Martin : Matica slovenská, 1973, s. 83 – 107.
- ŠMATLÁK, Stanislav: Poznámky o interpretácii literárneho diela. In: *Romboid*, roč. 2, 1967a, č. 2, s. 28 – 34. Pozri tiež: O interpretácii literárneho diela : Úvodné poznámky. In: *O interpretácii umeleckého textu*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968, s. 3 – 15.
- ŠMATLÁK, Stanislav: Skľúčenosť : Pokus o interpretáciu. In: *Romboid*, roč. 2, 1967b, č. 4 (s. 15 – 28) a č. 5 (s. 31 – 44). Pozri tiež: Skľúčenosť : Pokus o interpretáciu. In: ŠMATLÁK, Stanislav: *Pozvanie do básne : Stretnutia s poéziou Milana Rúfusa a Miroslava Válka*. Bratislava : Smena, 1971, s. 128 – 183.
- VAŠKO, Imrich: Seminár o štýle a interpretácii. In: *Slovenská literatúra*, roč. 16, 1969, č. 5, s. 546 – 547.
- ZAJAC, Peter: K teórii literárnej kritiky sedemdesiatych rokov. In: *Romboid*, roč. 15, 1981, č. 4, s. 47 – 58.
- ZSILKA, Tibor: Konferencia o kontextoch literárneho diela v Nitre. In: *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, roč. 16, 1969, č. 4, s. 12.

(Informácie O. Baginovej, J. Štrassera a J. Zambora odznali na vedeckom seminári pri príležitosti nedožitého životného jubilea PhDr. Albína Bagina, CSc., ktorý sa konal v Ústave slovenskej literatúry SAV v Bratislave dňa 30. novembra 2009.)